

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم در شهر بندرعباس

حسن گلبخشی^۱، مهدخت بروجردی علوی^۲، مجید سعادت^۳

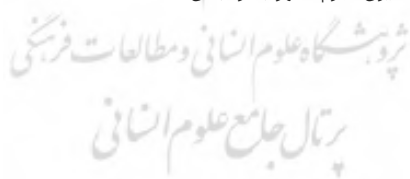
تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۹/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۹

چکیده

این پژوهش باهدف بررسی نقش رسانه تلویزیون و راهکارهای تقویت نقش آفرینی آن در پیشگیری از وقوع جرم در شهر بندرعباس و برای پاسخ به این سؤال انجام شده است که چگونه رسانه‌های جمعی می‌توانند در پیشگیری از وقوع جرائم در این شهر اثرگذار باشند. برای پاسخ به این سؤال از روش دلفی (در دو مرحله) برای گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شد. تعداد ۴۲ نفر از صاحب‌نظران در رشته‌های حقوق، جامعه‌شناسی و علوم ارتباطات اجتماعی استان هرمزگان پانل دلفی را تشکیل دادند. صاحب‌نظران درحالی‌که که مشکلات «اقتصادی و معیشتی»، «فقر فرهنگی و اجتماعی» و «قرار گرفتن بندرعباس در مسیر ترانزیت کالاهای قاچاق و مشروبات الکلی» را مهم‌ترین دلایل بروز رفتارهای مجرمانه در شهر بندرعباس ارزیابی کردند «بالا بردن کیفیت برنامه‌ها برای کاهش تمایل مردم به استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای»، «آگاهی‌بخشی درباره قوانین به‌منظور ارتقای سطح معلومات حقوقی مردم» و «تولید پویانمایی‌های آموزنده اجتماعی و اخلاقی برای کودکان و نوجوانان» را مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری از وقوع جرائم خشن در بندرعباس با استفاده از رسانه تلویزیون دانستند.

واژگان کلیدی

رسانه‌های جمعی، تلویزیون، پیشگیری، جرم، شهر بندرعباس.

۱ . کارشناسی ارشد ارتباطات، دانشکده علوم ارتباطات و رسانه، دانشگاه صداوسیما (نویسنده مسئول)

Rtahghigh8@gmail.com

۲ . دانشیار گروه روابط عمومی دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی

mbalavi36@yahoo.com

۳ . دکتری علوم ارتباطات اجتماعی، گروه علوم انسانی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

majid.saadati.60@gmail.com

مقدمه

بزهکاری، پدیده‌ای که نشانه خطاکاری گروهی از افراد جامعه، درباره هنجارهای اجتماعی از مسائلی است که توجه عمومی را به خود جلب می‌کند. همچنین وقوع، تشدید و تکرار آن و تبدیل بزهکاران بالقوه به مجرم حرفه‌ای به دلایل مختلف افزایش می‌یابد. علل مختلفی وجود دارد که چنین شرایطی را به وجود می‌آورد، یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین دلایلی که باعث بزهکاری در جامعه می‌شود پرداختن رسانه‌های جمعی به موضوع‌های خشونت‌آمیز است. رسانه‌ها مانند یک تیغ دو لبه در این خصوص عمل می‌کنند؛ از طرفی می‌توانند با نوع محتوا و قالب‌بندی رسانه‌ای خود شرایط ایجاد و رشد بزهکاری را در جامعه به وجود آورند و از طرف دیگر با رویکردهای هدایت‌گرانه و آموزشی از وقوع بزه جلوگیری کنند. بنابراین، با توجه به نقش دوگانه رسانه‌های جمعی در ارتباط با مفهوم بزهکاری می‌توان دریافت که تأثیر آنها در ایجاد و رشد یا کنترل و کاهش بزهکاری تا چه حد مهم است. از جمله بزه‌ها یا جرائمی که در جامعه رخ می‌دهد و آثار و تبعات اجتماعی و امنیتی وخیمی نیز دارد، جرائم است. امروزه با پیشرفت‌های فثاورانه و پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی، جرائم نیز شکل جدیدتر و پیچیده‌تری پیدا کرده‌اند. عوامل اجتماعی متعددی مانند اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، همنوایی اجتماعی و ... رفتارهای اجتماعی افراد را در جامعه جهت می‌دهد. یکی از پاره نظام‌های مهم نظام اجتماعی رسانه‌های جمعی هستند؛ در دنیای امروز، نفوذ و تأثیر رسانه‌های جمعی از خانواده، مسجد و مدرسه بیشتر است. به طوری که طبق آخرین آمارهای به دست آمده یک شهروند نوجوان از بدو ورود به دبستان تا پایان تحصیلات متوسطه بیشترین وقت خود را صرف استفاده از رسانه‌های مختلف می‌کند و باید گفت سهم تربیتی و آموزشی مدرسه، خانواده و اجتماع در جامعه‌پذیری آنها کمتر از رسانه‌های جمعی است. حال باید دید که وجود ابزارهای پر قدرتی مانند رسانه‌های جمعی با چه نوع محتوا و مضمونی می‌توانند از بروز رفتارهای نابهنجار فردی و اجتماعی ممانعت کنند. «رسانه‌های جمعی چهار کارکرد مهم دارند که هر کدام از این چهار کارکرد، مشخص‌کننده اهمیت آنها در دنیای کنونی است؛ کارکرد اطلاع‌رسانی و خبردهی به جامعه، کارکرد آموزشی، کارکرد هدایت‌گری و کارکرد سرگرمی و تفریحی. نیازهای معمولی یک فرد در جامعه

امروز در راستای همین کارکردهاست» (معمد نژاد، ۱۳۸۰: ۳۴). بنابراین، با رسانه‌ها بیشتر از اعضای خانواده، دوستان و همکاران و دیگر افراد جامعه ارتباط برقرار می‌کند. تمام این موارد حاکی از اهمیت جایگاه رسانه‌های جمعی در نظام‌های اجتماعی کنونی است.

شهر بندرعباس از دیرباز به‌عنوان شهری مهم و تجاری شناخته می‌شود. مجاورت با کشورهای عربی حوزه خلیج فارس و مهاجرپذیری از ویژگی‌های مهم این شهر است که باعث شده گرایش به کار و زندگی در این شهر زیاد باشد. تنوع فرهنگی در شهر بندرعباس و نزدیکی به مرزهای آبی نیز باعث شده است مجرمان برای فرار به کشورهای عربی از این شهر به‌عنوان مسیر اصلی خود استفاده کنند. قاچاق سوخت، قاچاق کالا، قاچاق مشروبات الکلی و ... به دلایلی که ذکر شد، مهم‌ترین جرائم هستند که در این شهر به وقوع می‌پیوندند. جرائمی مانند حمل و نگهداری سلاح‌های غیرمجاز، درگیری‌های مسلحانه و قتل به‌تبع چنین جرائمی حادث می‌شوند. این پژوهش با تأکید بر نظریات و دیدگاه‌های کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه‌های جرم‌شناسی، رسانه و آسیب‌شناسی اجتماعی در استان هرمزگان تلاش کرده است نقش عوامل اجتماعی و کارکردی رسانه‌های جمعی را در کاهش و پیشگیری از وقوع جرائم در شهر بندرعباس را بررسی نماید. بنابراین بر این اساس نگارنده به دنبال دستیابی به پاسخ سؤالات زیر است:

۱. راهکارهای پیشگیری از وقوع جرائم در شهر بندرعباس چیست؟

۲. چه راهکارهای اجتماعی در پیشگیری از وقوع جرائم (با تأکید بر نقش تلویزیون) در شهر بندرعباس قابل‌ارائه است؟

۳. چه قالب‌های تلویزیونی از سوی کارشناسان جهت برنامه‌سازی و حصول هدف اصلی پژوهش پیشنهاد می‌شود؟

پیشینه پژوهش

با توجه به بررسی‌هایی که نگارنده انجام داده است، پایان‌نامه و پژوهشی که به‌صورت مستقیم در حوزه نقش تلویزیون در پیشگیری از جرائم باشد یافت نشد و تنها چند پژوهش زیرکه ارتباط بیشتری با موضوع این پژوهش دارند یافت شدند

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم ...

که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

۱. پژوهشی با عنوان «رسانه، محتوا و ادراک مخاطب از جرم» توسط سعید عسکری، علی زکی‌ای و مصطفی علیخانی در قالب مقاله در بهار ۹۲ در فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم منتشر شده است. مسئله اصلی این پژوهش بررسی نقش رسانه در ادراک و پیشگیری از جرم است. جامعه آماری پژوهش مذکور همه دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه شهر کرمانشاه بود که به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه اطلاعات جمعیت شناختی و پرسشنامه ادراک جرم استفاده شد. روش پژوهش توصیفی بوده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده است. نتایج نشان داد که میان اندازه استفاده از تلویزیون و ادراک و جرم ضریب معناداری وجود دارد. همچنین افرادی که از برنامه‌های ورزشی تلویزیون استفاده می‌کنند ادراک بهتری از جرم دارند در استفاده از اینترنت افرادی که به‌منظور خارج علمی استفاده می‌کنند اجرا که بهتری از جرائم دارند و گروهی که برای به دست آوردن اخبار استفاده می‌کنند ادراک کمتری از شعور ندارند از پژوهش مذکور می‌توان نتیجه گرفت که اگر استفاده از رسانه با در نظر گرفتن ادراک مخاطب همراه باشد می‌تواند نقش مهمی در پیشگیری از جرم داشته باشد.

۲. پژوهشی با عنوان «نقش رسانه در پیشگیری از جرم» توسط غلامحسین بیابانی در پاییز سال ۹۲ در فصلنامه رسانه به چاپ رسیده است. در پژوهش مذکور مسئله اصلی نویسنده بررسی کارکرد رسانه در حوزه پیشگیری و کاهش جرم است. نویسنده با استفاده از روش اسنادی و بررسی ادبیات حوزه جرم‌شناسی و رسانه، معتقد است به‌غیراز کارکرد رسانه در حوزه‌های مختلف به نقش پیشگیرانه رسانه از طریق آموزش شهروندان و حساس سازی گروه ویژه عموم بایستی توجه ویژه نمود.

رسانه‌ها از طریق نمایش رفتار درست می‌توانند اجتماع را حفظ کنند. این

اقدام به چند دلیل عملی است:

- - داشتن دانش و اطلاعات لازم در زمینه جرم و راههای پیشگیری از آن؛
- - نقش و جایگاه تأثیرگذاری رسانه در جامعه؛
- - مطالبات مسئولان نظارتی و کنترلی و مقاومت‌های از طریق رسانه در امر پیشگیری.

۳. در پژوهش دیگری با عنوان «رسانه‌های جمعی و پیشگیری از جرم» که توسط محمد قاسمی و سیده رؤیا بارسلطان در تاریخ تیرماه سال ۹۰ انجام شده است مسئله اصلی، سنجش میزان تأثیر برنامه‌های پلیسی در جهت پیشگیری از جرم نگاشته شده است. جامعه آماری پژوهش مذکور افراد بالای ۱۵ سال و حجم نمونه ۱۲۰۰ نفر انتخاب و با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای استخراج شده‌اند. نتایج به دست آمده از این پژوهش حاکی از آن است که پاسخگویان موفق‌ترین برنامه‌های پلیسی در پیشگیری از جرم را به ترتیب پخش و گزارش‌های خبری از قبیل برنامه در شهر، حوادث رانندگی و غیره دانستند. پخش تیزرهای تبلیغاتی نظیر سیاه ساکتی تهیه و پخش برنامه‌های آموزشی مثل پلیس بزرگراه پخش گزارش خبری از دستگیری مجرمان از دستگیری سارقان خودرو کیف‌چاپان و ... اعلام نموده‌اند و بیشترین دلیل استفاده خود از رسانه‌ها را پر کردن اوقات فراغت و استفاده از برنامه‌های طنز و سرگرم‌کننده و همچنین افزایش آگاهی و اطلاع اعلام نموده‌اند.

مبانی نظری پژوهش

مفهوم پیشگیری

پیشگیری در جرم‌شناسی، عبارت است از «به جلوی تبهکاری رفتن»^۱ با استفاده از فن‌های گوناگون مداخله به منظور ممانعت از وقوع بزهکاری. اگر پیشگیری از تبهکاری متضمن «آگهی دادن» از چیزی است منحصراً به عنوان یکی از تکنیک‌های ممکنه مداخله است مثلاً مخاطب قرار دادن جمعیت یا بعضی از اشخاص که به علت عدم رعایت بعضی از اقدام‌های حمایتی در معرض خطر هستند از مصادیق

۱. یک اصطلاح است؛ منظور آن است که پیشگیری مانعی برای ایجاد تبهکاری است.

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم ...

آگهی دادن است (گسن، ۱۳۷۰: ۸۷).

به تعبیری دیگر پیشگیری یعنی جلوگیری از تبدیل اندیشه مجرمانه به عمل یا دشوار کردن ارتکاب آن تا هم‌شهروندان بهتر حمایت شوند و هم دولت کمتر در امر سرکوبی و مجازات سرمایه‌گذاری کند. از طرفی جامعه هم باید از طریق مجازات و سرکوبی با مرتکبین برخورد کند در غیر این صورت تدابیر پیشگیرانه نتایج مورد انتظار را به بار نخواهد آورد (Gerbner, ۱۹۹۴).

مفهوم پیشگیری در دین مبین اسلام و آموزه‌های قرآنی نیز طرح شده است. «تحقیقات ارزشمندی که در زمینه شناسایی راهبرد اسلامی پیشگیری از جرم انجام گرفته نشان داده است که نظام کنترل اجتماعی موردنظر اسلام پیشگیری را راهبرد زیر بنایی مقابله با رفتارهای کج روانه و مقدم بر راهبرد کیفر می‌داند» (خسروشاهی، ۱۳۸۶: ۹۸).

توسعه مفهومی مقوله پیشگیری در شرایط کنونی یک ضرورت جدی به شمار می‌آید. به عبارتی با چندوجهی یا چند رشته‌ای شدن مقوله پیشگیری نمی‌توان آن را تنها این‌گونه تعریف کرد: اقدامات غیرکیفری که هدفشان جلوگیری از به فعل درآوردن اندیشه مجرمانه با تغییر اوضاع و احوال خاصی که یک سلسله جرائم مشابه در آن به وقوع پیوسته یا ممکن است در آن اوضاع و احوال ارتکاب یابد. بلکه در یک تعریف کامل‌تر پیشگیری یعنی پیش‌بینی شناسایی و برآورد خطر ارتکاب جرم و انجام اقداماتی برای حذف یا کاهش خطر یا کاهش ضرر بالقوه ناشی از خطر به یک سطح قابل قبول (گسن، ۱۳۷۰: ۸۳).

در این تعریف پنج شیوه اصلی توسط مرکز ملی پیشگیری از جرم استرالیا ارائه شده است که عبارت‌اند از: اجتناب از خطر، کاهش خطر، توزیع خطر، انتقال خطر و سرانجام پذیرش خطر. بر این اساس باید مراحل، مقاطع، طیف و اقدام‌های پیشگیرانه را بسیار وسیع دانست که از پیشگیری رشد مدار، زودرس یا زود هنگام آغاز و به پیشگیری‌های پس از وقوع جرم منتهی می‌شود.

پیشگیری در معنای عام، عبارت است از کلیه اقدامات و تدابیری که برای مبارزه با بزهکاری صورت می‌گیرد، اعم از واکنش‌های جامعه علیه جرم از قبیل مجازات یا

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم ...

اقدامات تأمینی و تربیتی و جبران ضرر و زیان مجنی علیه، فردی کردن مجازات و اعطای آزادی مشروط و استفاده از مجازات جایگزین حبس، بازپروری و هر اقدامی که برای اصلاح مجرم و جلوگیری از تکرار جرم در آینده صورت می‌گیرد. بنابراین، مفهوم پیشگیری در معنای عام طیف وسیعی از انواع پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین را اعم از پیشگیری کیفری و پیشگیری غیرکیفری را در برمی‌گیرد (قربانیان و هراتیان نژادی، ۱۳۹۰: ۱۹۲).

پیشگیری در معنای خاص، عبارت است از تعیین و استفاده از مجموع وسایل و تدابیری که با هدف مهار کردن بهتر بزهکاری، از طریق از بین بردن یا خنثی کردن عوامل جرمزای محیط زندگی بزهکار بدون توسل به اعمال یا اقدامات تأمینی و قبل از وقوع جرائم در یک جامعه معینی یا یک شهر یا منطقه‌ای از یک شهر به مرحله اجرا گذارده می‌شود (قربانیان و هراتیان نژادی، ۱۳۹۰: ۱۹۳).

انواع پیشگیری

با توجه به تعریف پیشگیری در جرم‌شناسی می‌توان حدود یک چارچوب کلی را برای تعریف این مفهوم مدنظر قرارداد. با توجه به اینکه این فعالیت‌ها دارای طبع واحدی نیستند، انواع فعالیت‌های مربوط به پیشگیری مطرح می‌شود. شایع‌ترین مدل ارائه‌شده برای انواع تدابیر پیشگیری عبارت است از تشخیص «سه‌قسمتی» میان پیشگیری ابتدایی، ثانوی و مرتبه سوم.

۱. پیشگیری ابتدایی

پیشگیری ابتدایی، مجموع وسایلی است که معطوف به تغییر شرایط جرمزای اطرافیان به‌طورکلی اعم از طبیعی و اجتماعی می‌باشند (قربانیان و هراتیان نژادی، ۱۳۹۰: ۸۶). به عبارت دقیق‌تر پیشگیری ابتدایی، راهکارهایی است که از طریق زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی و دیگر زمینه‌های سیاست عمومی تلاش می‌کند که به‌ویژه بر موقعیت‌های جرمزا و علل ریشه‌ای ارتکاب جرم تأثیر بگذارد. هدف اصلی ایجاد امیدوارکننده‌ترین شرایط برای جامعه‌پذیری موفقیت‌آمیز تمامی اعضای جامعه است (گراهام، ۱۳۸۹: ۶۹).

۲. پیشگیری ثانویه

پیشگیری ثانوی، معطوف به مداخله برای پیشگیری از لحاظ گروه‌ها با جمعیت‌هایی است که در معرض خطر بزهکاری هستند. این امر شامل شناخت زود هنگام شرایط جرم‌زا و نفوذهایی است که بر این شرایط اعمال می‌شود. پیشگیری ثانوی به‌طور خاص جمعیت‌ها یا گروه‌هایی در معرض خطر بزهکاری را مورد توجه قرار می‌دهد. به عبارت دیگر پیشگیری اولیه شامل اتخاذ تدابیر عمومی برای مجموع جمعیت و تدابیر مخصوص در مورد گروه‌های اجتماعی محلی و محدود که آسیب‌پذیر هستند، می‌شود. از طریق پیشگیری اولیه مانع از وجود آمدن وضعیت ماقبل وضعیت خطر می‌شویم و حال آنکه در صورت وقوع وضعیت ماقبل خطر با پیشگیری ثانوی آن را خنثی می‌کنیم (گراهام، ۱۳۸۹: ۶۹).

۳. پیشگیری مرتبه سوم

پیشگیری نوع سوم پیشگیری است که معطوف به پیشگیری از تکرار جرم در خلال اقدامات فردی برای سازگاری مجدد اجتماعی یا خنثی نمودن بزهکاری پیشین است. پیشگیری از تکرار جرم با استفاده از نیروهای پلیس و دیگر عوامل نظام عدالت کیفری صورت می‌گیرد. تدابیر مربوط از ضمانت اجرای قضایی رسمی تا بازپروری مجرم، مجنی علیه و زندانی کردن در نوسان است. به دلیل محدودیت‌های مربوط به ضمانت اجرای مبتنی بر اصلاح و درمان، پیشگیری نوع سوم در بسیاری از اوقات به تدابیر سرکوبگرانه تنزل پیدا می‌کند. در حالی که توجه اصلی پیشگیری اولیه معطوف به عموم مردم به‌طور کلی است پیشگیری ثانوی کسانی را که بیشتر در معرض ارتکاب جرم‌اند و پیشگیری نوع سوم افرادی را که قبلاً مرتکب جرم شده‌اند، هدف قرار می‌دهد (گراهام، ۱۳۸۹: ۷۳).

تنوع پیشگیرانه بیانگر این موضوع است که بزهکاری از محدوده صرف حقوقی، قضایی و پلیسی خارج شده و مقابله مؤثر با آن از یک‌سو، همکاری و مشارکت نهادهای دولتی و تشکل‌های مردمی را می‌طلبد و از سوی دیگر مستلزم تشکیل تحول و نوآوری در راهکارها، ابزار و نهادهای سنتی متداول مقابله با جرم است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۹: ۷۶).

شیوه‌های پیشگیری از جرائم

همان‌طور که نمی‌توان هیچ‌یک از امراض را به‌طورکلی و قاطع از بیخ و ریشه‌کن نمود، همان‌طور نیز ریشه‌کن ساختن قطعی بزهکاری اطفال و نوجوانان کاری بسیار مشکل و حتی غیرممکن است ولی طرق و روش‌هایی وجود دارد که با استفاده از آنها می‌توان ارتکاب جرم را از ناحیه کودکان و نوجوانان به نحو محسوسی تقلیل داده و از گسترش آن جلوگیری کرد. از آن جمله، شناختن علل و انگیزه‌های ارتکاب جرم و از میان برداشتن آن است (مهرداد، ۱۳۸۰: ۵۳).

در این مورد بسیاری از محققین و مؤلفین عقیده دارند که از طریق توأم نمودن کوشش‌های فردی و جمعی و نیز کمک گرفتن مقامات دولتی از افراد و مؤسسه‌های خصوصی، نتایج بهتری به دست می‌آید.

می‌دانیم که برای مبارزه با جرم و پیشگیری از آن جامعه به قوانین و مقررات نیازمند است که ما این‌گونه مقررات را در مبحث بعدی موردبررسی و مطالعه قرار می‌دهیم.

مقررات قبل از ارتکاب جرم

این مقررات خود بر دو نوع تقسیم می‌شوند:

گروه اول باعث تقویت حس وظیفه‌شناسی فرد گردیده و در عدم ارتکاب جرم از ناحیه او تأثیری بسزا خواهد داشت. علاوه‌بر رعایت نکات مذکور، اصلاح وضع مالی و اقتصادی اولیای اطفال، حذف زاغه‌نشینی، تأمین بهداشت خانواده، حمایت از کودکان نیز واجب است. در مقابل مفاسد محیط، کنترل معاشرین ناباب، تأثیر بسزایی در تقلید ارتکاب جرم از ناحیه اطفال خواهد داشت. این موارد از وظایفی است که سازمان‌ها و مؤسسه‌ها، مسئول و علاقه‌مند به پیشگیری از جرائم اطفال باید به آن توجه داشت (صلاحی، ۱۳۸۸: ۱۱۷).

چرخه پیشگیری

۱. قبل از وقوع (پیشگیری اولیه): طراحی فعال تدابیر برای جلوگیری از بروز مشکل یا بحران خاص.

۲. حین وقوع (پیشگیری ثانویه): مداخله فوری در وضعیت بحرانی، به منظور بازگرداندن آرامش و کاهش شدت جرم یا حتی ممانعت از تحقق کامل آن، به منظور کم کردن خسارت که اصطلاحاً به آن «پیشگیری تعاملی» نیز می‌گویند.

۳. پس از وقوع: در جهت کاهش میزان صدمات جرم یا بحران، پس از وقوع آن.

۴. پیشگیری استراتژیک: ارتقای توانمندی‌های تحلیلی پلیس، بر مبنای اطلاعات در دسترس، یعنی شناسایی زمینه‌ها، اشخاص، انگیزه، مکان و انواع جرائم. این نوع پیشگیری، شامل هرگونه پیشگیری قبل از وقوع نیز می‌شود (صلاحی، ۱۳۸۸: ۱۱۷).

نقش و وظایف اجتماعی وسایل ارتباطی جمعی

از آنجاکه نیازهای بشری گوناگون است و پیچیدگی‌های جامعه انسانی روزافزون هست، نقش وسایل ارتباطی اشکال و جنبه‌های مختلفی به خود می‌گیرد. همچنان که جامعه از سادگی به پیچیدگی می‌رود، مسئله ارتباطات و مبادله اطلاعات نیز اهمیت بیشتری می‌یابد و نظام ارتباطی بغرنج‌تر می‌شود و بدین‌گونه نقش‌های گوناگونی پدید می‌آید.

درباره نقش‌های وسایل ارتباط جمعی، مفهوم نقش پیچیدگی کمتری دارد؛ زیرا پژوهشگران براساس نیازهای جامعه، الگوهای رفتاری این وسایل را مشخص کرده‌اند. بنابراین، وسایل ارتباط جمعی با موقعیت و پایگاهی که در جامعه دارند، باید تا حد امکان با فعالیت‌های خود در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و تفریحی، انتظارات مخاطبان را برآورده سازند و به آنها پاسخ دهند (دادگران، ۱۳۸۱: ۱۱۲).

امروزه نقشی که وسایل ارتباط جمعی بر عهده دارند، عبارت است از: فرهنگ پذیری، آموزش، اطلاع‌رسانی و ایجاد مشارکت اجتماعی. «مرئین» و «لازارسفلد» در کتاب ارتباط، «سلیقه مردم و عمل اجتماعی سازمان‌یافته» وظایفی را برای وسایل ارتباط جمعی قائل شده‌اند که عبارت‌اند از: ۱. وظیفه اخلاقی (حمایت از هنجارهای اجتماعی)؛ ۲. امکان اعطای پایگاه اجتماعی؛ ۳. برخی وظایف نامطلوب (مانند تخدیر اجتماع با ایجاد نوعی مشارکت خیالی در واقعیت «هارولد لاسول» اندیشمند ارتباطات اجتماعی در مقاله‌ای با عنوان ساخت و کارکرد ارتباطات در جامعه

سه نقش مشخص را تعریف کرد:

۱. نظارت بر محیط (نقش خبری)؛ ضرورت هماهنگی افراد با دگرگونی‌های جامعه و لزوم انتشار در جامعه را توجیه می‌کند.
۲. ایجاد و توسعه همبستگی‌های اجتماعی افراد (نقش راهنمایی)؛ نقش رهبری کننده وسایل ارتباطی و تأثیر آنها در بیداری و ارشاد افکار عمومی، اکنون بر هیچ‌کس پوشیده نیست و روزبه‌روز نیز بر اهمیت آن افزوده می‌شود.
۳. انتقال میراث فرهنگی (نقش آموزش)؛ در این نقش معیارهای خاصی برای انتقال میراث فرهنگی طرف توجه قرار می‌گیرد این معیارها و ارزش‌ها علاوه بر جوامع محل انتقال به جوامع دیگر هم انتقال می‌یابند.

اهمیت وظیفه آموزشی وسایل ارتباط جمعی در جوامع معاصر به حدی است که بعضی از جامعه‌شناسان برای آنها نقش آموزش دائمی یا آموزش موازی قائل هستند. به‌طور کلی درباره نقش اساسی رسانه‌های همگانی در جامعه، دو پیش‌فرض را در نظر می‌گیرند. اول اینکه رسانه‌ها با عملی که در تولید، تکثیر و توزیع دانش و اطلاعات در جامعه انجام می‌دهند، به ایجاد ذهنیت و تجربیات مشترک در جامعه کمک می‌کنند و دوم اینکه رسانه‌های همگانی یک نقش واسطه‌ای را بین واقعیت‌های عینی اجتماعی و تجربه‌های شخصی ایفا می‌کنند (معتدنی‌زاد، ۱۳۸۵: ۱۳).

جرم و رسانه

رسانه‌های جمعی با انعکاس اخبار مجرمانه، می‌توانند نوعی اندیشه بزهکاری را به مردم تحمیل کنند. رسانه‌ها کارکردی امنیت ساز دارند. آنها در ایجاد امنیت از نقشی مؤثر برخوردارند، اما آنگاه که در کارکردی منفی نقش وارونه بر عهده می‌گیرند، فضای اطلاعاتی جامعه را آلوده، مبهم و تاریک می‌سازند. جرم و رسانه، دو موضوعی هستند که طی سال‌های اخیر توجه بسیاری را در کشورهای مختلف و در حوزه‌های گوناگون به خود جلب کرده است زیرا از یک طرف، جرم، دارای معانی و ابعاد متعددی است که در سطح جامعه، برخی از افراد مرتکب آن می‌شوند و از سوی دیگر، رسانه‌ها نیز ابعاد و جنبه‌های مختلف و متنوعی دارند که با توجه به

گسترده‌گی و نفوذ خود در اجتماع، بر مجرمان و جرم و افکار عمومی تأثیر می‌گذارند (بیابانی، ۱۳۹۳: ۲۸).

برای اینکه یک رسانه بر افزایش جرم در جامعه تأثیر بگذارد، نیاز به برخی پیش‌زمینه‌ها وجود دارد. وضعیت جسمی یا روانی یا اجتماعی که در رشد و افزایش جرائم نقش مهمی بازی می‌کند، عامل نام دارد. عامل به وجود آورنده جرم نیست بلکه پرورش‌دهنده جرم است. تأثیر عامل در افراد مختلف متفاوت است، چه‌بسا افرادی تحت عواملی مرتکب جرم شوند در صورتی‌که برای مثال پخش صحنه فرار از منزل کودکی در تلویزیون در تهران ممکن است دختر یا پسری را در نقطه دیگر کشور نسبت به فرار از منزل تحریک کند (بیابانی، ۱۳۹۳: ۲۹).

کارکردهای منفی رسانه

توجه به آثار منفی رسانه از دیرباز موردتوجه پژوهشگران بوده و هست و پیوسته تحقیقات بسیاری درخصوص نقش رسانه‌ها در ارتکاب جرائم و حتی ناامنی صورت گرفته است؛ اما به‌رغم اینکه رسانه بهترین منبع اطلاعاتی برای مصرف‌کنندگان بشمار می‌رود اما با کارکرد منفی خود می‌تواند منشأ بسیاری از آسیب‌ها به شمار آید که در اینجا به برخی از آنها می‌توان اشاره کرد:

۱. بروز و بسط خشونت و ناامنی: آنچه آشکار است این است که رسانه‌ها همان‌طور که در تشکیل مشارکت و امنیت نقش ایفاء می‌کنند، ممکن است با تنزل قدرت انتخاب مخاطبان و تضعیف روند نهادی شدن ارزش‌های اجتماعی و انتقال تصویرها و انگاره‌های ازهم‌گسیخته افراد، جامعه را دچار تعارض و چندگانگی فرهنگی و اجتماعی کنند و وفاق، مشارکت و همدلی را به نفاق، جدایی، خشم و خصومت تبدیل سازند.

۲. انتقال شگردهای جرم و جنایت: رسانه‌ها با تولید انبوه فیلم‌های جنایی، رشد وسیع اخبار جرم و جنایت، خشونت و ناامنی سبب انتقال تجارب و فنون و به‌عبارت‌دیگر شگردهای مجرمانه به‌کل مردم می‌شوند. بر این اساس شاید بتوان گفت که رسانه‌ها به‌نوعی، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، در ایجاد خشونت، جرم، جنایت و انحرافات اجتماعی دخیل می‌باشند. انتشار مکرر این‌گونه اخبار بر ذهنیت مردم تأثیر نامطلوبی

گذاشته و احساس ناامنی را در سطح جامعه تقویت می‌کند که البته این امر نیازمند بررسی و کنکاش و ارزیابی دقیق کارشناسان و متولیان امر است. قتل، جنایت و اختلافات خانوادگی، انواع سرقت و درگیری از جمله موضوعاتی هستند که مورد توجه مخاطبان رسانه‌ها قرار می‌گیرد. این در حالی است که در انعکاس حوادث به این دلیل بدون تحلیل کارشناسی است، تأثیر نامطلوبی بر خوانندگان دارد.

۳. رسانه می‌تواند مخاطبان خود را به درستی هدایت کند یا افرادی پرخاشگر و خشونت‌طلب و سرکش را پرورش دهند. خبرهای حوادث نیز به سهم خود نقشی تأثیرگذار در این بازپروری دارد. اما مهم‌تر از رسانه‌های نوشتاری و شنیداری، تلویزیون به واسطه آن‌که عنصر تصویر و طنین صدا توأمان دارد مخاطبان را جذب می‌کند (بیابانی، ۱۳۹۳).

کارکردهای تلویزیون در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه

بیان انحرافات اجتماعی از رسانه‌ها آثار کارکردهای اجتماعی مثبتی دارد که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. اطلاع‌رسانی هشدار

یکی از کارهای اساسی رسانه‌ها اطلاع‌رسانی از وقایع است که در محیط اجتماعی واقع می‌شود. پیشرفت بهت‌انگیز وسایل ارتباط جمعی در قرن حاضر جهان را به دهکده کوچکی تبدیل کرده است که انسان‌ها امکان اطلاع‌یابی از همه وقایع و حوادث جهان را به‌طور سریع و جامع دارند. در عصر ارتباطات هیچ حادثه‌ای هرچند در دورترین مناطق جهانی باشد، منحصر به یک منطقه جغرافیایی نیست. از این‌رو، ویژگی‌های فرازمانی، فرامکانی و سرعت انتقال اطلاعات و... از خصیصه‌های وسایل ارتباط جمعی است. امروزه تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها در رسانه رسوخ کرده و از خصوصیت‌ترین رفتار انسان‌ها تا بزرگ‌ترین تغییرات نهادهای اجتماعی و ساختارهای فرهنگی و سیاسی از طریق رسانه ارائه می‌شود (ساروخانی، ۱۳۷۳: ۷۲).

رسانه‌های جمعی اعم از روزنامه‌ها، مجلات، رادیو و تلویزیون، گاه از انحرافات

اجتماعی، نظیر تجاوز، خشونت، قتل و ... پرده برمی‌دارند و زوایای پنهان داستان‌های عشقی و جنایی را برای مخاطبان خود آشکار می‌سازند و انواع دام‌هایی را که سر راه جوانان قرار دارد، به آنان گوشزد می‌نمایند و راه‌های لغزش دیگران را برای مخاطبان ترسیم می‌کنند و با اطلاع‌رسانی به‌موقع و مناسب برای اعضای جامعه، در پیشگیری از انحرافات اجتماعی نقش مؤثری ایفاء می‌کنند. رسانه‌های جمعی با شناخت آسیب‌های مختلف اجتماعی و گزارش آن به کنشگران اجتماعی، در مقابل گسترش ناپهنجاری‌های اجتماعی هشدار می‌دهند و بدین‌ترتیب کنشگران اجتماعی را از نوع رفتارها و خرده‌فرهنگ‌های کج‌رو آگاه می‌کنند تا بر اساس ارزشها، هنجارهای موردپذیرش جامعه حرکت کنند و در دام این‌گونه خرده‌فرهنگ‌ها قرار نگیرند. بنابراین، رسالت رسانه‌ها ایجاب می‌کند که ابعاد، نوع و کیفیت شکسته شدن هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را منعکس نمایند تا اعضای جامعه بتوانند، بادر و همه‌جانبه آنها ضمن حفظ خود از ارتکاب انحرافات اجتماعی، از شکسته شدن هنجارهای مقبول جامعه جلوگیری نمایند (ساروخانی، ۱۳۷۳: ۷۶).

۲. آموزش قوانین

قوانین در هر جامعه‌ای مبنای اصلی نظم و انضباط اجتماعی محسوب می‌شوند. به‌طوری‌که بدون وجود قوانین، نظم و انتظام اجتماعی میان افراد، سازمان‌ها و نهادهای مدنی غیرممکن خواهد بود، قانون، جایگاه هر فرد را در نظام قشربندی، معین ساخته و توقعات و انتظارات را در جهت منطقی هدایت می‌کند، قانون نه تنها رابطه میان کنشگران را تعریف می‌کند، بلکه روابط میان نهادها و گروه‌های اجتماعی را نیز در سطح کلان مشخص کرده، برای کسانی که از آن تخطی می‌کنند، کیفر و مجازاتی را معلوم کرده است. کارکرد مهم رسانه‌ها در این زمینه، شناساندن قانون و یفر آن به کنشگران اجتماعی برای کاهش میزان ارتکاب جرائم است.

وجود قانون در کتب قانون، نظم اجتماعی را به ارمغان نمی‌آورد، تبیین و انتقال فرهنگ قانون‌گرایی به عاملان اجتماعی، آنان را هنگام مواجهه با جرم و زمینه‌های آن واکسینه می‌کند.

وسایل ارتباط جمعی می‌بایست با ارائه فواید و منافع، قانون‌گرایی را ترویج نمایند و نشان دهند که، ایدئولوژی توجه‌گرا برای عملکرد قدرتمندان و حاکمان

عمل نمی‌کنند، بلکه تذکرات قانونی را به‌منظور مبنای نظم اجتماعی مطرح می‌نمایند (ساروخانی، ۱۳۷۳: ۷۶).

رسانه‌های جمعی از طریق تبیین قانون و مقررات می‌کوشند تا رفتارهای افراد را در مسیر هنجارهای تعریف‌شده جامعه رهبری نمایند و به افراد بیاموزند که هرگاه فرد رفتارهای خود را براساس هنجارها و قواعد اجتماعی تنظیم نماید، از طرف جامعه پاداش داده می‌شود؛ بالطبع کنشگران اجتماعی نیز با استفاده از رسانه‌ها به درونی سازی، جذب و پذیرش قالبی هنجارها در جامعه می‌پردازند.

رسانه‌ها با نمایش کیفرهایی که برای مجرمان در برابر تخلف و تخطی از قانون در نظر گرفته شده است، می‌توانند در کاهش جرم تأثیرگذار باشند. تا هنگامی که مجرم، از مجازات قانونی هنجارشکنی تصور روشنی در ذهن خود نداشته باشد و تنها به منافع و مزایای تخطی از مقررات می‌اندیشد، انگیزه ارتکاب جرم در او تشدید می‌شود، بدین لحاظ رسانه‌ها موظف‌اند که شناخت همه‌جانبه‌ای از مضرات و زیان‌ها و عواقب جرم را در اختیار اعضای جامعه بگذارند و به این وسیله، انگیزه ارتکاب جرم را کاهش دهند. برای عینیت بخشیدن به دو کارکرد پیش‌گفته، بهترین راه، ارائه الگوهای جذاب، امروزی و متناسب با نیازهای انسان معاصر است. رسانه می‌تواند از طریق نشان دادن عواقب انسان‌های مجرمی که دچار کج‌روی شدند، زشتی و قبح گناه و جرم را در ذهن مخاطبان ترسیم نماید و مایه عبرت‌آموزی انسان‌ها باشد (ساروخانی، ۱۳۷۳: ۷۶).

۳. کنترل اجتماعی

رسانه‌های همگانی نیز، دارای کارکرد کنترل اجتماعی هستند. رسانه‌ها با درج و انعکاس ناپهنجارهای اجتماعی و عواقب شومی که در انتظار افراد کج‌رو قرار دارد، به‌طور غیرمحمسوس، اقدام به کنترل و پیشگیری از ناپهنجاری‌ها در جامعه می‌کنند. رسانه‌ها عمدتاً از طریق اقناع‌پذیری بهتر می‌توانند در کنترل اجتماعی مؤثر باشند.

۴. پیشگیری از جرم

عملکرد رسانه‌ها در شکل دادن به تعریف جرم و کج‌روی، نقش آنها را در ایجاد تغییرات قانونی و تقویت انواع خاص از راهکارهای عملیاتی پلیس، به نقش بسیار

مؤثری بدل می‌کند، برای مثال، می‌توان به وضع قوانین مربوط به منع عبور و مرور جوانان و اتخاذ شیوه‌هایی جهت کنترل اماکن خاص اشاره کرد (سلیمی و داوری، ۱۳۸۵: ۱۶۰).

۵. نقش جستجوگری

رسانه‌ها در سال‌های اخیر در کنار نقش‌های اطلاع‌رسانی، کنترل اجتماعی، آموزشی و... رسالت دیگری را برعهده گرفته‌اند و آن نقش جستجوگری و تفتیشی است. بر این اساس رسانه‌ها با افشاگری‌های خود، سکوت مراجع دولتی و رسمی را می‌شکنند و آن را جبران می‌کنند و از طریق مطلع کردن افکار عمومی، به دولت فشار می‌آورند تا در موارد نقض شدید هنجارها و ارتکاب جرائم شدید، واکنش‌های متناسب از خود نشان دهند و از روش‌های ملامفت‌آمیز و چشم پوشانه خودداری کنند (فرجی‌ها، ۱۳۸۸: ۶۷).

روش پژوهش

با توجه به اهداف و متناسب با سؤالات تحقیق، از روش پژوهشی «دلفی» استفاده شده است. روش دلفی برای گردآوری اطلاعات از کارشناسان و پاسخگویان خاصی که می‌توانند درباره موضوعی مشخص نظر تخصصی دهند، استفاده می‌شود. کاربرد این روش، ساخت دادن به فرایند ارتباطات گروهی است، به نحوی که چنین فرایندی در فراهم کردن زمینه درگیری مجموعه‌ای از افراد به‌عنوان یک کل با مسئله یا موضوعی پیچیده مؤثر باشد. روش دلفی در عمل، یک سری از پرسشنامه‌ها یا دوره‌های متوالی به همراه بازخوانی کنترل‌شده‌ای است که تلاش دارد به اتفاق نظر میان یک گروه از افراد متخصص درباره یک موضوع خاص دست پیدا کند (فرهنگی و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۹۸).

اساتید دانشگاه در رشته‌های حقوق، علوم ارتباطات اجتماعی، جامعه‌شناسی و روانشناسی اجتماعی به‌عنوان پایل دلفی تعیین شدند. تعداد ۴۲ نفر حاضر به پاسخگویی شدند که در چهار مرحله با آنها مصاحبه شد. در مرحله اول پرسشنامه‌های با سؤال‌های باز در اختیار آنها گذاشته شد و آنها به‌طور مشروح و مبسوط به ارائه شیوه‌های پیشگیری آن به‌ویژه از طریق رسانه‌های جمعی پرداختند. از پاسخ‌های

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم ...

داده‌شده عباراتی استخراج شد و در اختیار تمام افراد پانل گذاشته شد. یافته‌ها به‌صورت نمره مشخص و عباراتی که بیشترین توافق کارشناسان درباره آنها بود، انتخاب شد. مرحله بعد نیز این عمل تکرار شد تا اینکه عباراتی که بیشترین توافق درباره آنها بود مشخص و در اجرای نهایی در اختیار کارشناسان قرار گرفت.

افراد پانل دلفی که شامل کارشناسان بودن، به‌طور انتخابی و هدفمند گزینش شدند. مبنای گزینش میزان تجربه، بار علمی و توانایی افراد در ارائه نظرات کارشناسانه بود. جدول زیر تخصص افراد پانل را در زمینه‌های مختلف مرتبط با موضوع این پژوهش نشان می‌دهد:

ردیف	رشته تخصصی	تحصیلات	تعداد
۱	حقوق	کارشناسی ارشد	۹
		دکترا	۲
۲	جامعه‌شناسی	کارشناسی ارشد	۹
		دکترا	۵
۳	علوم ارتباطات اجتماعی	کارشناسی ارشد	۸
		دکترا	۴
۴	روانشناسی	دکترا	۵
	جمع		۴۲

اجرای دلفی در دو مرحله انجام شد. در این مقاله پرسشنامه نخست با سؤال‌های باز تنظیم شد، به این شکل که ابتدا موضوعات و موارد مدنظر درباره جرائم خشن در بندرعباس و راهکارهای پیشگیری و کاهش آنها با توجه به نقش تلویزیون مشخص گردید و سپس پاسخهای داده‌شده از سوی کارشناسان بررسی شد. از بین پاسخها چند گویه طرح شد و مجدد در محله بعد پرسشنامه‌های با چند گویه که از پاسخهای قبلی همه کارشناسان ساخته‌شده بود طراحی و در اختیار آنها قرار گرفت به دلیل اینکه کارشناسان (افراد پانل) به لحاظ زمانی محدودیت داشتند و برخی از آنها از قضاات با سابقه دادگستری بودند به این دو مرحله اکتفا شد. میزان توافق افراد درباره گویهها با استفاده از شاخص میانگین مشخص گردید و مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش برای گردآوری و تحلیل اطلاعات از دلفی کلاسیک استفاده شد. دلفی کلاسیک همان دلفی معروف است که تاکنون بیشتر مورد اجرا گذاشته شده است و این تحقیق نیز به همین روش انجام می‌شود. در این روش افراد پانل دلفی کاملاً ناشناس هستند و با معیارهای کارشناسی در اظهارنظر پیرامون موضوع انتخاب می‌شوند. ابتدا یک پرسشنامه دلفی در اختیار کارشناسان قرار گرفت و سپس از پاسخ‌های تشریحی آنها یک پرسشنامه تهیه و از افراد پانل خواسته شد تا درباره هر عبارت نمره بدهند که این کار میزان توافق با عبارات را بین افراد پانل مشخص می‌کند.

از کارشناسان خواسته شد از ۰ تا ۱۰ به عبارات فوق نمره دهند که نظرات آنها در جدول زیر مشخص شده است. طبق این جدول بیشترین توافق کارشناسان به ترتیب روی «بالا بردن کیفیت برنامه‌ها برای کاهش تمایل مردم به استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای»، «آگاهی بخشی درباره قوانین به منظور ارتقای سطح معلومات حقوقی مردم» و «تولید پویانمایی‌های آموزنده اجتماعی و اخلاقی برای کودکان و نوجوانان» به‌عنوان مهم‌ترین راهکارهای کاهش و پیشگیری از وقوع جرائم خشن در بندرعباس با استفاده از رسانه تلویزیون است.

جدول ۱. نظرات کارشناسان درباره علل وقوع جرم در شهر بندرعباس

نمرات	جملات
۵/۹۵	باوجود تغییرات سریع اجتماعی و فرهنگی، وجود جرائم اجتناب‌ناپذیر است.
۶/۰۵	نیازهای جدید افراد در جامعه و رشد تحمل‌گرایی، آنها را به سمت ارتکاب جرائم سوق می‌دهد.
۶/۶۳	غفلت والدین از نوجوانان و جوانان، باعث گرایش آنها به برخی جرائم ازجمله جرائم خشن می‌شود.
۵/۵۵	روند مهاجرت به شهر بندرعباس مهم‌ترین عامل وقوع جرائم در این شهر است.
۳/۶۳	وجود تعصبات قومی در شهر بندرعباس عامل مهم وقوع جرائم در این شهر است.
۶	کم‌رنگ شدن اعتقادات مذهبی عامل مهم وقوع جرائم در این شهر است.
۸/۰۸	مشکلات اقتصادی و معیشتی عامل مهم وقوع جرائم در این شهر است.
۶/۵۵	ناتوانی نیروهای امنیتی و انتظامی باعث استمرار ارتکاب جرائم در بندرعباس شده است.
۷/۲۸	فقر فرهنگی و اجتماعی مردم، زمینه‌های وقوع جرائم در بندرعباس را فراهم کرده است.
۵/۵۸	ناهمگونی فرهنگی در بندرعباس عامل مهم وقوع جرائم در این شهر است.
۷/۱۳	قرار گرفتن بندرعباس در مسیر ترانزیت کالاهای فاجاق و مشروبات الکلی باعث وقوع جرائم در این شهر شده است.
۴/۷۰	الهام‌گیری از رفتارهای نامتعارف مردم کشورهای حاشیه خلیج فارس بروز جرائم را تشدید کرده است.

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم ...

از کارشناسان خواسته شد از ۰ تا ۱۰ به عبارات مزبور نمره دهند که نظرات آنها در جدول شماره ۱ مشخص شده است. طبق این جدول بیشترین توافق کارشناسان به ترتیب روی «مشکلات اقتصادی و معیشتی»، «فقر فرهنگی و اجتماعی» و «قرار گرفتن بندرعباس در مسیر ترانزیت کالاهای قاچاق و مشروبات الکلی» است.

جدول ۲. نظرات کارشناسان درباره راهکارهای پیشگیری از وقوع جرائم در شهر بندرعباس

راهکارها	نمرات
فرهنگ‌سازی برای مردم و ارائه الگوهای زندگی سالم به آنها	۷/۷۳
گسترش امکانات و لوازم تفریحی برای مردم	۷/۲۵
سرمایه‌گذاری برای ایجاد مشاغل تمام‌وقت و پاره‌وقت در عرصه‌های تولیدی و خدماتی	۸/۲۰
تقویت و تجهیز نیروهای امنیتی و انتظامی به ابزارهای مقابله با مجرمان	۷/۵۰
اعطای اختیارات قضایی کامل به قضات برای مواجهه با مرتکبان جرائم خشن	۷/۵۵
فعال کردن تشکل‌های مردم‌نهاد به منظور انجام فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی گسترده در جامعه	۶/۹۳

از کارشناسان خواسته شد از ۰ تا ۱۰ به عبارات پیش‌گفته نمره دهند که نظرات آنها در جدول شماره ۲ مشخص شده است. طبق این جدول بیشترین توافق کارشناسان به ترتیب روی «سرمایه‌گذاری برای تشکیل مشاغل تمام‌وقت و پاره‌وقت در عرصه‌های تولیدی و خدماتی»، «فرهنگ‌سازی برای مردم و ارائه الگوهای زندگی سالم به آنها» و «اعطای اختیارات قضایی کامل به قضات برای مواجهه با مرتکبان جرائم خشن» به منظور مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری از وقوع جرائم در بندرعباس است.

پروژه‌ساز: مرکز تحقیقات و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳. راهکارهای پیشگیری از وقوع جرائم خشن با استفاده از رسانه‌های جمعی

نمرات	راهکارهایی برای تلویزیون
۶/۵۸	الگوسازی‌های فرهنگی در سطوح فردی و اجتماعی با تولید فرم و محتوای مناسب و جذاب
۶/۴۸	تولید اخبار و گزارش‌های خبری درباره عاقبت تلخ هنجارشکنی‌های اجتماعی
۷/۳۵	آگاهی بخشی درباره قوانین به‌منظور ارتقای سطح معلومات حقوقی مردم
۶/۴۸	تهیه و تولید محتوای آموزنده در قالب‌های طنز، گزارش‌های مستند و ...
۷/۴۰	بالا بردن کیفیت برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی برای کاهش تمایل مردم به استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای
۷/۰۸	پخش برنامه‌های مستند یا داستانی درباره زندگی و خطمشی‌های بزرگان دین و اخلاق
۷/۱۳	تولید پویانمایی‌های آموزنده اجتماعی و اخلاقی برای کودکان و نوجوانان
۵/۷۰	ارتقای سطح آگاهی و فراهم ساختن زمینه برخورد اندیشه‌ها با رعایت اصل بی‌طرفی
۵/۷۵	راه‌اندازی یک شبکه تلویزیونی ویژه مباحث و موضوعات حقوقی
۶/۳۰	پرهیز از نمایش صحنه‌هایی که در فیلم‌های پلیسی برای بزهکاران بار آموزشی دارد
۶/۴۳	پرهیز از انعکاس صریح خشونت در برنامه‌ها و سریال‌های تلویزیونی
۵/۶۳	تهیه برنامه‌های اجتماعی به همراه تحلیل‌ها و مصاحبه‌های کارشناسانه در حوزه آسیب‌های اجتماعی
۶/۲۳	اطلاع‌رسانی به مردم درباره جرائم نوپدید و سازمان‌یافته
۶/۶۵	ترویج روحیه قانون‌گرایی و احترام به قانون در برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی
۵/۴۰	افشاکاری از اهمال‌کاری‌هایی که در برابر وضعیت اجتماعی و امنیتی جامعه می‌شود
۶	پرهیز از تکرار اخبار و برنامه‌ها درباره جرائم خاص (تجاوز به عنف، سرقت و ...) تا موج در جامعه ایجاد نشود و این جرائم عادی جلوه نشوند
۵/۷۰	تشدید ترس از جرم در مستندها، سریال‌ها و فیلم‌های تلویزیونی پلیسی و اجتماعی

از کارشناسان خواسته شد از ۰ تا ۱۰ به عبارات مزبور نمره دهند که نظرات آنها در جدول شماره ۳ مشخص شده است. طبق این جدول بیشترین توافق کارشناسان به ترتیب روی «بالا بردن کیفیت برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی برای کاهش تمایل مردم به استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای»، «آگاهی بخشی درباره قوانین به‌منظور ارتقای سطح معلومات حقوقی مردم» و «تولید پویانمایی‌های آموزنده اجتماعی و اخلاقی برای کودکان و نوجوانان» به‌منظور مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری از وقوع جرائم خشن با استفاده از رسانه‌های جمعی است.

بحث و نتیجه‌گیری

در هر کشور، پیشگیری از وقوع جرم، محور سیاست جنایی مدیرانه محسوب می‌شود. برای وصول به امر پیشگیری از وقوع جرم، از ابزارها و امکانات مختلفی در انواع مهم سیاست جنایی تقنینی، قضایی و مشارکتی بهره برداری می‌شود. یکی از طرق وصول به امر پیشگیری، تأثیر رسانه‌های جمعی می‌باشد که امروزه نقش مهمی در توسعه ارتباطات جهانی و ملی پیدا کرده است. تلویزیون به عنوان گسترده‌ترین رسانه جمعی در تحقق اهداف چنین امر مهمی از جایگاه و اهمیت زیادی برخوردار است. چهار کارکرد مهم اطلاع‌رسانی، آموزش، هدایت و سرگرم سازی که تلویزیون به‌عنوان گسترده‌ترین رسانه در حوزه انتقال پیام دارد، بسترهای مناسبی برای این رسانه درخصوص اجرای سیاست‌های پیشگیرانه از وقوع جرائم مختلف در جامعه فراهم کرده است.

در این پژوهش با رویکرد تحلیل کارشناسانه سعی شده است تا نظرات تخصصی کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه‌های حقوقی و رسانه‌ای در کنار هم به یک جمع‌بندی برای اتخاذ یک رهیافت مناسب تلویزیونی به‌منظور مؤثرتر بودن این رسانه در پیشگیری از وقوع جرائم برسد. این پژوهش با استفاده از روش دلفی که ساختار آینده‌پژوهانه انجام شد. جغرافیای پژوهش شهر بندرعباس است. طبق گزارشات مختلف دستگاه قضایی، بندرعباس یکی از شهرهای جرم‌خیز کشور است که موقعیت تجاری آن باعث شده تا معضلات اقتصادی مانند قاچاق در این شهر درصد بالایی داشته باشد. رشد جرائم اخلاقی و اجتماعی در کنار معضلات و جرائم اقتصادی نیز باعث شده است تا این شهر شرایط حساسی به لحاظ قضایی و امنیتی پیدا کند، به همین دلیل بندرعباس به عنوان جغرافیای پژوهش انتخاب شد و سعی شد کارشناسان و صاحب‌نظرانی که به مسائل حقوقی و اجتماعی این شهر اشراف دارند در گروه دلفی قرار گیرند.

اجماع نظرات صاحب‌نظران حاکی از آن است که: «مشکلات اقتصادی و معیشتی»، «فقر فرهنگی و اجتماعی» و «قرار گرفتن بندرعباس در مسیر ترانزیت کالاهای قاچاق و مشروبات الکلی» مهم‌ترین دلایل بروز رفتارهای مجرمانه در شهر بندرعباس ارزیابی است. سایر گویه‌ها نظیر: «غفلت والدین از نوجوانان و جوانان»، «نیازهای

نقش تلویزیون در پیشگیری از ارتکاب جرائم ...

جدید افراد در جامعه» و «رشد تجمل‌گرایی و کم‌رنگ شدن اعتقادات مذهبی» نیز از درجه اجماع بالایی میان صاحب‌نظران برخوردار هستند. با نگاهی به مشکلات ذکرشده می‌توان دریافت ورود رسانه در هر یک از سرفصل‌های ذکرشده توسط می‌تواند راهگشا باشد و در واقع دلایل بروز رفتار مجرمانه می‌تواند با نقش‌آفرینی رسانه به‌ویژه تلویزیون کم‌رنگ‌تر شود. برای مثال رسانه با فرهنگ‌سازی و تقبیح تجمل‌گرایی می‌تواند سلايق و به‌تبع آن نیازهای اقتصادی مردم را شکل دهد.

طبق یافته‌های این پژوهش و براساس نظرات کارشناسان پانل دلفی، ریشه عمده جرائم شهر بندرعباس مسائل اقتصادی است که این مسائل در این شهر یا بعد معیشتی دارند یا بعد کلان. در بعد معیشتی قاچاق کالا به صورت جا به جایی‌های کوچک و در سطح کلان باندهای قاچاق هستند. نقش تلویزیون بیشتر در خصوص جرائم خرد تبلور بیشتری دارد. در واقع رسانه تلویزیون می‌تواند با بالا بردن کیفیت برنامه‌ها سبب کاهش تمایل مردم به استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای شود. تولید پویانمایی‌های آموزنده اجتماعی و اخلاقی برای کودکان و نوجوانان یکی از مهم‌ترین قالب‌های برنامه‌سازی است که به نظر کارشناسان باید مورد توجه برنامه‌سازان قرار گیرد. همچنین توجه به رویکرد آگاهی‌بخشی درباره قوانین به‌منظور ارتقای سطح معلومات حقوقی مردم می‌تواند علاوه بر افزایش غنای برنامه، سبب ارتقای سطح دانش و آگاهی مردم در این حوزه گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

- بیابانی، غلامحسین (۱۳۹۳). «نقش رسانه در تحریک جرم». **فصلنامه کارآگاه**. شماره ۶: ۲۱-۲۸.
- خسروشاهی، قدرت‌الله (۱۳۸۶). **پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآن**. رساله دوره دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی. تهران. دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.
- دادگران، سیدمحمد (۱۳۸۱). **درآمدی بر مبانی ارتباطات اجتماعی**. تهران. انتشارات فیروزه.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۳). **جامعه‌شناسی ارتباطات**. تهران. انتشارات اطلاعات.
- سلیمی، علی و محمد داوری (۱۳۸۵). **جامعه‌شناسی کجروی**. چاپ سوم. تهران. انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- صلاحی، جاوید (۱۳۸۸). **بزهکاری اطفال و نوجوانان**. چاپ ششم. تهران. بنیاد حقوقی میزان.
- فرجی‌ها، محمد (۱۳۸۸). کاربرد یافته‌های جامعه‌شناسی در الگوهای پیشگیری. **مجموعه مقالات نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم**. تهران. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، معاونت آموزش ناجا، اداره کل منابع و متون درسی.
- فرهنگی، علی‌اکبر؛ علی‌نقی مشایخی، سیروس علی دوستی و منصور مؤمنی (۱۳۸۴). بررسی عوامل کلیدی مؤثر بر کاربرد فناوری اطلاعات در سازمان‌های دولتی ایران: کاربرد روش دلفی. **نشریه مدرس علوم انسانی**. شماره ۴۲.
- قربانیان، حسین و مجید هراتیان نژادی (۱۳۹۰). «نقش نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی در پیشگیری از وقوع جرم». **فصلنامه حقوقی کانون**. شماره ۱۱۶: ۲۰۱ - ۱۸۹.
- گراهام، جان (۱۳۸۹). **استراتژی پیشگیری از جرم در اروپا و امریکای شمالی**. ترجمه حمید هاشم بیگی. انتشارات مؤسسه پیشگیری از جرم هلستینکی وابسته به سازمان ملل متحد. هلستینکی فنلاند. ۱۹۹۰.
- گسن، ریموند (۱۳۷۰). **جرم‌شناسی کاربردی**. ترجمه مهدی کی‌نیا. تهران. انتشارات مروارید.
- معلم‌نژاد، کاظم (۱۳۸۵). **وسایل ارتباط جمعی**. جلد ۱. تهران. انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- مهرداد، هرمز (۱۳۸۰). **مقدمه‌ای بر نظریات و مفاهیم ارتباط جمعی**. تهران. مؤسسه فرهنگی - پژوهشی فاران.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۷۹). «پیشگیری از بزهکاری پلیس محلی». **فصلنامه امنیت**. شماره ۲۰۱۹.

Gerbner, George & et al, (1994) cultivation Theory, Cultural indicators Project. ret

<http://nimbus.Temple.edu/gerbner/cihtml>.

پروفیسر شہناز گل خان
پرنسپل جامعہ اسلامیہ اسلامیہ